

EN VERDEN AT VINDE, MEN MERE END SINE LÆNKER AT MISTE

Af Bent Gravesen

En verden at vinde og kun sine lænker at miste. Sådan beskrev Karl Marx og 1. Internationale arbejderklassens situation og begrundede herudfra arbejdernes internationale klassesolidaritet. Arbejderbevægelsen har fortsat en verden at vinde, men har siden mere end sine lænker at miste. Derfor kan man med rette spørge, om den arbejderbevægelse, der kom til verden som en international bevægelse, dermed helt har opgivet at formulere fælles internationale mål for samfundsudviklingen. Har arbejderbevægelsen en særlig, socialistisk udenrigspolitik, der klart adskiller den fra de borgerlige kræfter, eller kan den få det i fremtiden?

Klokken 20 minutter i 10 den 31. juli 1914 blev der affyret et skud på café Croissant i Paris. En krigerisk fransk nationalist skød den franske socialist og fredsforkæmper Jean Jaurés. Dagen efter gik Tyskland i krig mod Rusland, og dermed startede første verdenskrig.

I historiebøgerne hører man ikke om skuddet i Paris. I stedet fortælles historien om, at 1. verdenskrig startede med "skuddet i Sarajevo", hvor en bosnisk student med tilknytning til serbisk terrorisme myrdede den østrig-ungarske tronarving Frans Ferdinand. Hverken skuddet i Paris eller Sarajevo startede første verdenskrig. Men skal man se på krigsstartens symboler, er "skuddet i Paris" måske det bedste symbol på hvad, der var med til at gøre krigen mulig.

Jean Jaurés var en fremtrædende internationalt orienteret socialist. Han så det som arbejderbevægelsens opgave at overvinde nationale modsætninger og standse borgerskabernes krigslyst med arbejdernes generalstrejke. Mordet på ham kan passende ses som et symbol på, at denne internationalisme med udbruddet af første verdenskrig fik et afgørende knæk. De dominerende strømningen i arbejderbevægelsen i de krigsførende lande valgte at bakk op bag deres egne nationale krigsherter. Dermed muliggjorde de en krig udkæmpet af arbejdere og bønder mod arbejdere og bønder.

Det var ikke mordet på Jean Jaurés, der med ét slag handlingslammede arbejderbevægelsens internationalisme. Det skal først og fremmest forklares som en lang udvikling, hvor både arbejderpartier og fagbevægelser i stigende grad var blevet opbygget på nationalt grundlag med en stadig mere entydig orientering mod de nationalstatslige reformmuligheder. Det danske socialdemokrati blev stiftet som en dansk sektion af 1. Internationale. Men det voksede sig stort og stærkt sammen med en dansk fagbevægelse og en politisk kamp for det parlamentariske demokrati i Danmark. "Skuddet i Paris" kan opfattes som et symbol

på en lang udvikling, hvor arbejderbevægelsens oprindelige internationale klassesolidaritet ændredes grundlæggende.

Den proletariske internationalisme

I den tidlige arbejderbevægelse, også den danske, var det den klare selvforståelse, at man var en international klassebevægelse. Arbejdere i alle lande kunne og skulle forene sig, fordi de havde en fælles fjende, et fælles mål og kun deres lænker at miste. I den radikale forståelse heraf lå, at arbejdere i ét land havde flere interesser fælles med andre landes arbejdere end med sit eget lands borgerskab. I forlængelse heraf var det naturligt at formulere en politik, der skulle forhindre arbejdere i at kæmpe mod arbejdere i en kamp om forskellige borgerlige, imperialistiske interesser. Det var, hvad Jean Jaurés gjorde sammen med f.eks. danske socialdemokrater i slutningen af forrige og begyndelsen af det 20. århundrede.

Det var præcis denne selvforståelse og politiske tænkning, der fik en brat opvågning i 1914. Socialdemokraterne nationale forsøningspolitik betød en så brat ændring, at mange i det såkaldte Zimmerwald-venstre forfaldt til at anse sine tidligere klasse- og kampfæller som "renegater" og "forrædere". For Rosa Luxemburg og V.I. Lenin var det kun muligt at forstå f.eks. SPD's nye politik ud fra en teori om imperialistisk "bestikkelse".

Denne teoretisering af skuffelsen forhindrede desværre arbejderbevægelsens venstrefløj i at erkende, at sandheden nærmere var, at kapitalismen selv i "imperialismens epoke" levnedde muligheder for, at de nationale arbejderpartier kunne tilkæmpe fremskridt og forbedringer for arbejderklassen gennem en nationalstatslig reformkamp. Op gennem det 20. århundrede skulle det med stigende tydelighed vise sig, at den kapitalistiske imperialism ikke nødvendigvis var "reaktion over hele linjen", som V.I. Lenin troede.

Ved indgangen til det 20. århundrede rummede kapitalismen tværtimod fortsat en række udviklingspotentialer. Ikke mindst var der tale

om udviklingsmuligheder, der først blev omsat til virkeligheder, når arbejderbevægelsen påtvang borgerskaberne dem og gennemførte dem mod markeds kræfterne. De forrædere og renegater, som Lenin og Rosa Luxemburg lagde hånende afstand til, skulle vise sig i stand til at bruge den borgerlige nationalstats instrumenter til at aftvinge kapitalismen nye indrømmelser til bl.a. arbejderinteresser.

I Danmark erobrede arbejderbevægelsen tidligt en plads i den nationalstatslige politiske kultur. Med grundlag heri og i det faglige klassekompromis med arbejdsgiverne kunne Socialdemokraterne dermed presse de nationale borgerskaber ind i opbygningen af økonomisk-politiske systemer baseret på et relativt stabilt klassekompromis. Arbejderbevægelsen gjorde tidligt den erfaring, at dens politiske projekt kunne nås ad de gradvise reformers vej inden for nationalstatens rammer.

Disse erfaringer har dannet rammen om det danske socialdemokratis udenrigspolitiske tænkning op gennem det 20. århundrede. Udenrigspolitik blev formuleret som et redskab, der primært skulle tjene det indenrigspolitiske reformprojekt. Den internationale klassesolidaritet gled i praksis i baggrunden til fordel for sikringen af de ydre rammer for de nationalstatslige reformprojekter.¹

Dermed blev det 20. århundrede præget af et fænomen, som "den proletariske internationalisme" næppe kunne forestille sig, nemlig de nationale reformistiske arbejderbevægelsers mere varige sejre på nationalstatens grund. Undertiden tilmed sejre, som blev erobret på trods af eller i direkte modspil til en international arbejdersolidaritet. Dermed var grunden lagt for, at "arbejderbevægelsens udenrigspolitik" blev andet og mere end international klassesolidaritet.

Efterkrigsepokens nationale konsensuspolitik

Fascismens nederlag i anden verdenskrig skabte økonomiske, politiske og geopolitiske rammer for nationalstatslige klassekompromisser. Dermed generaliseres det danske soci-

aldemokratis erfaring til stadig flere vesteuropæiske socialdemokratier.

Efter 1947 stod det definitivt klart, at der ikke eksisterede nogen samlet arbejderbevægelse, der kunne formulere udenrigspolitik baseret på et fælles internationalt socialistisk projekt. Den kolde Krig betød en højspændt splittelse mellem socialdemokrater og kommunister. Samtidig manglede de socialdemokratiske partier i Europa totalt internationale rammer både partimæssigt og institutionelt for at formulere en 3. europæisk vej mellem en pro-amerikansk og en pro-sovjetisk. Sidst men ikke mindst rummede Den kolde Krigs europæiske dagsorden ikke plads til en sådan tredje vej. USA lagde et først og fremmest indirekte pres på socialdemokratierne for at få dem til at formulere deres nationalstatslige projekter og deres udenrigspolitik inden for en pro-kapitalistisk ramme, og socialdemokratiernes selvforståelse gjorde det let at bøje sig for presset. Socialdemokratiet anså socialdemokratiets udenrigspolitik for at være identisk med danske interesser.

Selve splittelsen mellem USA og Sovjetunionen var et kernepunkt i den politiske selvforståelse hos arbejderbevægelsens to dominerende internationale politiske strømninger, socialdemokratierne og kommunistpartierne. I de vesteuropæiske socialdemokratiernes selvforståelse efter 1947 var tilknytningen til den vestlige blok en helt afgørende forudsætning for at realisere de nationalstatslige socialdemokratiske projekter, velfærdsstaterne. Bekendelsen til "den vestlige lejr" var en afgørende forudsætning for kunne udvikle et nationalstatsligt klassekompromis i retning af øget velfærd. Samtidig så socialdemokrater i de vesteuropæiske lande integrationen i efterkrigstidens internationale valutasystem, Marshall-hjælpen og den internationale keynesiansk inspirerede finanspolitik anført af den amerikanske pengeudpumpningspolitik som aldeles afgørende forudsætninger for at skabe økonomisk og politisk handlfrihed for velfærdsprojekterne.

Med få undtagelser blev denne erkendelse fra slutningen af 40-erne udvidet til også at

“Man kan sige, at de europæiske socialdemokratier overlod formuleringen af den 3. vej til andre politiske kræfter, herunder fredsbevægelserne, det nye venstre, eurokommunismen mm.” Her folkemøde for Fred, Kolding 1988.

omfatte et bredere internationalt og sikkerhedspolitisk perspektiv i form af proamerikanisme og aktiv tilslutning til NATO-pagten.

Nationalstatsligt var socialdemokratiernes politik typisk konsensusføgende med større eller mindre dele af den borgerlige lejr. Strategien var klassekompromis og brede politiske alliancer, som kunne sikre varige fremskridt. Denne strategi afsvækkede nødvendigvis radikaliteten i både de indenrigspolitiske reformprojekter og den udenrigspolitik, der skulle understøtte disse projekter.

Resultatet var, at det i stigende grad blev forsvaret for de nationalstatslige fremskridt, magtpositioner og krav, der kom til at danne grundlag for socialdemokratisk udenrigspolitik i traditionel forstand. Måske og måske ikke varierede udenrigspolitikens konkrete indhold fra de borgerlige partiers. Men fælles har det været, at udenrigspolitikken grundlæggende er blevet set som indenrigspolitik ført med andre midler, nemlig diplomatiets, forhandlingernes, militærmagtens og udenrigsøkonomiens alt andet end demokratisk gennemskuelige midler.² Omvendt har disse institutionelle rammer for at føre udenrigspolitik givetvis også bidraget til at indordne Socialdemokratiets politik i en national konsensusramme.

Denne udvikling gjaldt især de socialdemokratiske partier i lande, der havde undgået fascisme og højreradikale regimer i mellemkrigstiden. Det synes ikke at være nogen tilfældighed, at det var socialdemokratiene i de tidligere fascistiske stater, specielt Tyskland og Italien, der også efter 1947 fortsatte med at formulere en udenrigspolitik, der lå uden for den nationalstatslige konsensusramme.

Senere kom socialdemokrater i nye europæiske lande til i gruppen af demokratiske velfærdsprojekter (Grækenland, Spanien og Portugal).³

Resultatet var, at de europæiske socialdemokratiers udenrigspolitik – med undtagelse af Vesttyskland og Italien – ikke adskilte sig væsentligt fra borgerlig udenrigspolitik i de enkelte lande. Socialdemokrater førte som hovedregel en neutralistisk politik i lande, hvor

der var bred konsensus om neutralitetspolitikken og en proamerikansk NATO-politik i lande, hvor dette var den dominerende holdning.

Kommunisternes udenrigs- og sikkerhedspolitik adskilte sig radikalt fra socialdemokraternes. Ikke mindst set i Den kolde Krigs optik var arbejderpartiernes udenrigspolitiske splittelse en logisk konsekvens af forskellige politiske grundholdninger og forskellige fremtidsprojekter. For de kommunistiske partier var den altafgørende udenrigspolitiske opgave, når det kom til stykket, forsvaret for ”den virkeliggjorte socialisme”. Den ”proletariske internationalisme” var groft sagt blevet sovjetisk udenrigs- og sikkerhedspolitik udført på vesteuropæisk grund af kommunistpartierne.

I Danmark gjorde DKP det dermed let for Socialdemokratiet at præsentere en proamerikansk udenrigspolitik som alternativet til ”femte kolonne virksomhed” for Sovjetunionen. Samtidig gjorde kommunisternes eksplicitte sammenknytning af nedrustning med sikringen af Sovjetunionen det svært for de, der oprigtigt ønskede at gå til modstand mod oprustningen. DKP’s særlige udgave af ”den proletariske internationalisme” må således indirekte anses for at have bidraget til arbejderklassens støtte til den socialdemokratiske konsensuspolitik på det udenrigspolitiske område.

Hvad var så resultaterne og erfaringerne med denne politik? Gav de anledning til revision og selvkritik? Et vigtigt nettoresultat var, at de europæiske socialdemokratier de facto kom til at acceptere Den kolde Krigs dagsorden for europæisk politik, hvor de store spørgsmål blev afgjort af Washington-Moskva-aksen uden plads til en 3. europæisk vej baseret på bl.a. afspænding, neutralisme, brobygning og en selvstændig europæisk udviklingsvej præget af arbejderbevægelsens værdier og krav. Man kan sige, at de europæiske socialdemokratier dermed overlod formuleringen af den 3. vej til andre politiske kræfter, herunder fredsbevægelserne, det nye venstre, eurokommunismen, mv.

Herhjemme skal SF’s dannelse på grundlag af en stærk neutralisme og tilknytning til fredsbevægelsen ses i dette lys. Tilsvarende

skal udviklingen i den tyske fredsbevægelse og den meget sene reaktion herpå i SPD også ses i dette lys. Fraværet af en selvstændig udenrigspolitisk europæisk vision gjorde det svært for de vesteuropæiske socialdemokratier at tiltrække bl.a. de nye freds- og miljøbevægelser i 60-erne og 70-erne.

Arbejderbevægelsens udenrigspolitik – kan den genoplives?

Men betyder dette så, at arbejderbevægelsens flertal definitivt har forladt ambitionen om at formulere socialistisk udenrigspolitik? Er det måske tilmed sådan, at udenrigspolitikken – som det næste skridt på den nationalstatslige konsensuspolitikens vej – rykker helt ud af dagsordenen for arbejderbevægelsens selvstændige politikformulering?

Svarene på disse spørgsmål er langt fra givne. Man skal være yderst varsom med at se fremtiden som fortidens fortsættelse. Udviklingen de sidste 20 år har på afgørende vis rokket ved centrale dele af selve grundlaget for den socialdemokratiske konsensuspolitik på det udenrigspolitiske område. Det er ikke nødvendigvis sikkert, at vi skal opleve et nyt århundrede, hvor det er vanskeligt at få øje på forskellen mellem arbejderbevægelsen og de borgerlige, og hvor arbejderbevægelsens fælles internationale (europæiske) projekt fortoner sig i besværgelsernes tåger.

For meningsfuldt at kunne diskutere mulighederne for en ny socialistisk udenrigspolitik, er det hensigtsmæssigt med en minimumsdefinition. Som minimumsdefinition på en ny fælles socialistisk udenrigspolitik kan man passende kræve (1) at den forener de fleste socialister nationalt og internationalt omkring en international/global politik, der (2) tydeligt adskiller sig fra ikke-socialistisk udenrigspolitik og som endelig (3) sigter på at forbedre vilkårene for en socialistisk udvikling.⁴

Dernæst til de nye vilkår og muligheder. Den kolde Krigs afslutning har grundlæggende ændret vilkårene for at formulere et socialistisk projekt med i sådan fælles udenrigspolitik i Europa. Det 21. århundredes socialisme

vil ikke længere være tynget af Den kolde Krigs optik. Det er ikke længere sådan, at al socialisme, det være sig Sovjetkommunismen, de forskellige socialdemokratier og det nye europæiske venstre, bliver opfattet som noget, der, når alt kom til alt, ikke ligger helt fjernt fra Sovjetunionen og Østeuropa.

Til gengæld har sejherrerne i den ideologiske debat om "læren fra 1989" på ingen måde været hverken socialdemokratierne, det nye venstre eller andre udgaver af en moderne socialisme. Den sejrende historiske fortælling er myten om, at "den reelt eksisterende socialismes" sammenbrud var dødsdommen for al socialisme og kapitalismens endegyldige historiske sejr. Den kolde Krigs afslutning har befriet socialismen fra dens stalinistiske vrangbillede. Men den har samtidig sat hele arbejderbevægelsens aktuelle mangel på troværdige socialistiske visioner til åbent skue.

Socialismen mangler i dag fremtidsbilleder. Det er Den kolde Krigs efterslæb, der her viser sig som socialdemokratiernes tiltagende mangel på visionær socialistisk idédebat og den ikke-kommunistiske venstrefløjs mangel på konkretiseringer og troværdiggørelse af de socialistiske visioner.

Den nye situation efter 1989 rummer således en række nye muligheder, men også en helt central udfordring, hvis man vil udvikle en ny socialistisk udenrigspolitik. Overvindelsen af Europas deling og arbejderbevægelsens splittelse mellem socialdemokrater og kommunister nytter i sidste instans intet, hvis ikke Europas arbejderbevægelse kan forenes om en ny socialistisk fremtidsvision. Ingen socialistisk udenrigspolitik uden socialistiske samfundsprojekter.

En nye europæisk dagsorden

Den kolde Krigs bipolare verdenspolitik med en stærkt begrænset selvstændig europæisk dagsorden er blevet afløst af en ny, historisk åben situation. Der er ikke alene sket en genforening af Tyskland og Europa. Murens fald har samtidig genåbnet spørgsmålet om en langt større europæisk dagsorden.

Det er en dagsorden, der rummer nye muligheder for en mere selvstændig europæisk rolle i både verdensøkonomien og –politikken. Det er tilmed muligheder, som ikke nødvendigvis indebærer, at Europa fører politik på verdensarenaen med samme (militære) redskaber, som f.eks. USA. Man kan i dag helt anderledes realistisk tænke sig en europæisk sikkerhedspolitik, der tager afsæt i målsætninger om at skabe stabilitet og fred gennem øget økonomisk lighed skabt via politisk styret økonomisk samkvem og integration.

Dette rejser samtidig spørgsmålet om en ny europæisk ramme for de europæiske nationalstaters fremtidige udvikling. Europapolitik er blevet et åbent spørgsmål om nye rammer for arbejderbevægelsens nationalstatslige projekter. Nogle vil beskrive dette som en helt ny situation, hvor den internationale politik skal skabe rammer for nationale handlemuligheder. Men dette er imidlertid ikke tilfældet.

Under Den kolde Krig var der kun plads til arbejderbevægelsens neutralisme i de lande, hvor særlige geopolitiske, historiske og indenrigspolitiske forhold muliggjorde både en indenrigspolitisk konsensus og en international accept hos primært USA. Under Den kolde Krig var det den internationale keynesianisme under det amerikanske sikkerheds- og militærpolitiske hegemoni, der på én gang skabte råderummet og begrænsningerne for nationalstatslig velfærdspolitik.

I dag må råderummet – og dermed formodentlig også begrænsningerne – nyformuleres. Råderummet må nyskabes gennem nye internationale rammer, som bl.a. vil rumme nye forpligtigende internationale begrænsninger for den formelle nationale selvbestemmelsesret.

Det nye råderum, der kan skabes, kan sandsynligvis kun udnyttes med nye nationalstatslige værktøjer. Dermed åbnes der for en egentlig nytænkning af forholdet mellem indenrigs- og udenrigspolitik set fra arbejderbevægelsens synspunkt.

Et af elementerne i denne nyformuleringen af udenrigspolitikken er, at der er kommet langt bedre grundlag for en udenrigspolitik,

der bygger på neutralisme og en økonomisk baseret sikkerhedspolitik i Europa. Man kan sige, at vilkårene for at omsætte fortidens forestillede internationalisme til realistiske forestillinger om fremtidens internationale politik er forbedret afgørende.

Med til disse ændrede vilkår hører den uddybede integration mellem de nationale økonomier ikke mindst på de finansielle markeder.⁵ Internationaliseringen er inde i en udvikling fra cirkulationssfæren til produktionssfæren, fra international varehandel til internationalt integrerede produktionsnetværk, der tendentielt rummer sin egen globale virksomhedsinterne ”planøkonomi” i form af, at virksomhedens ledelse på forhånd planlægger sin produktion for hele verdensmarkedets behov.

Svar på internationaliseringen

Den dominerende tolkning af denne ”internationalisering” og ”globalisering” blandt både samfundsforskere og mange socialdemokratiske og liberale politikere er noget, der kan minde om en ny udgave af den økonomisk deterministiske Marx-tolkning, som tidligere i historien har fået både socialdemokrater og kommunister til at tiltro sig selv rollen som eksekutor af et nærmest uundgåeligt historisk fremskridt. Startpunktet i forklaringerne er en uundgåelig (ny) økonomisk dynamik, som skaber en verdensomfattende økonomi, hvis indre dynamik og lovmæssigheder frarøver nationalstaterne politisk handlemulighed. Teoriene bygger på tvivlsomme påstande om en selvpromoverende økonomisk globalismes uafhængighed af og sejr over den politiske regulering. Hertil kommer, at teoriene ofte har et tyndt og diskutabelt empirisk grundlag.

Men uanset globaliseringsteoriernes tvivlsomme empiri og bærekraft har de spillet en central rolle for de europæiske socialdemokratiers udvikling op gennem 90-erne. Selve forestillingerne om, at den socialdemokratiske statsreformisme er afgørende truet af den økonomiske internationalisering, har fået de europæiske socialdemokratier til at fokusere mere på udviklingen af de internationale institutio-

ner, herunder ikke mindst EU. Man kan tale om en slags re-internationalisering af socialdemokratiene. Det har samtidig åbnet for en tendens til fornyet konvergens blandt de europæiske socialdemokratier.

Der er dog tydeligvis fortsat betydelige forskelle mellem partierne. Det kom senest til udtryk, da Gerhard Schröder og Tony Blair forsøgte at formulere et fælleseuropæisk socialdemokratisk projekt med en større artikel om "den tredje vej". Artiklen er et eksemplarisk kildekrift til belysning af, hvor vidtrækkende globaliseringsteoriene i disse år presser de såkaldte "fornyere" i de europæiske socialdemokratier til at nyformulere de nationalstatslige reformprojekter som tilpasningsprojekter til en uafvendelig økonomisk globalisme. Netop derfor udløste Schröder og Blairs udspil straks voldsomme reaktioner internt i specielt SPD og den tyske fagbevægelse. Senere kom der også reaktioner fra andre europæiske socialdemokrater, bl.a. Lionel Jospin og (senere) Poul Nyrup Rasmussen.

Denne udvikling rummer nogle modsatrettede tendenser. Det åbner for en intensiveret beskæftigelse med udvikling af de internationale institutioner og det forpligtigende internationale samarbejde. Det kan bidrage til en nyformulering af en fælles udenrigspolitik i Det europæiske Socialdemokrati og i Socialistisk Internationale. Men samtidig rummer det en række nyformuleringer af de *nationalstatslige* strategier, som på sigt kan blive kim til en udvikling, hvor det socialdemokratiske udviklingsprojekt i det ene land mere direkte end før udgør en hæmsko for socialdemokratisk politik i andre lande.

Her tænkes ikke mindst på den politik, som i disse år formuleres som bud på kombinationen af tiltagende internationalisering og ØMU-regionens udvikling. Indførelsen af euroen som fælles valuta medfører, at det enkelte ØMU-land får nye muligheder for at tiltrække kapital og forbedre virksomhedernes internationale konkurrenceevne ved at sænke skatter, holde lønudvikling i bund, osv. Det nye er, at en sådan politik ikke vil blive modvirket af en valutakursopskrivning på det in-

ternationale valutamarked. De enkelte ØMU-lande har dermed fået nye muligheder for at tiltrække den stadig mere globalt bevægelige kapital og opnå fordele på udenrigshandlen ved en slags nedadgående national regimekonkurrence. Skruerbrækkeri på nationalstatsligt niveau kunne man også kalde det.

Som den europæiske fagbevægelse for længst har indset, kan summen af sådanne nationale politikker være en meget farlig nedadgående spiral for både velfærdsstaterne og lønarbejdernes løn- og ansættelsesvilkår. Dermed vil der opstå nye vilkår for samspillet mellem arbejderbevægelsens nationalstatslige reformprojekter og dens udvikling af internationalt fællesskab. Mulighederne for at køre "parallelle" nationalstatslige reformprojekter kan blive forringet sammenlignet med efterkrigstidens system. De keynesianske reformprojekter har typisk bygget på en politisk styring af den indenlandske efterspørgsel, som udover udbygningen af velfærdsstaten både stimulerede hjemmemarkedserhvervene og gav eksportvirksomhederne en base i et stabilt hjemmemarked. Den udenrigsøkonomiske effekt af disse projekter var et bidrag til stimuleringen af den samlede efterspørgsel på navnlig det europæiske, amerikanske og japanske marked. Dermed kunne socialdemokratiernes nationalstatslige projekter ikke blot bygge på brede nationale alliancer, men også internationalt understøtte hinanden.

Hvis den ovenfor skitserede regimekonkurrence kommer til at erstatte den gamle politik, vil det på nationalstatslig grund rumme en risiko for både velfærdsstatens fortsatte finansiering og beskæftigelsen i hjemmemarkedserhvervene. Internationalt vil regimekonkurrencen kunne medføre, at de nationale socialdemokratiske strategier kommer til at indskrænke det økonomiske og politiske råderum for hinanden. En sådan udvikling *kan* føre til svækkelse, intern kritik og en international splittelse, der i sidste instans vil gøre socialdemokratiernes nye internationale prioriteringer til en magtesløs fægtning i alle retninger.

Afsluttende bemærkninger

Hvis arbejderbevægelsen skal lære af historien for at udvikle sin egen udenrigspolitik, må den først og fremmest erkende sine egne fejltagelser:

- Erkende, at den socialt frigørende og internationale arbejderbevægelse, som Marx, Engels og 1. Internationale hyldede, mere var et politisk udviklingsprojekt end en universel sociologisk realitet.
- Erkende, at arbejderbevægelsen fortsat har en verden at vinde, men også mere end sine lænker at miste i nationalstaterne.
- Erkende, at arbejderbevægelsens udenrigspolitik må bygge på denne dobbelthed. International (klasse)solidaritet må politisk forenes med forskellige former for indenrigspolitisk reformpolitik udført med udenrigspolitikens midler.

Arbejderbevægelsens fælles socialistiske udenrigspolitik er en fremtidig mulighed, ja måske nødvendighed. Men opgaven er ikke så let, som vi engang troede. Til gengæld er mulighederne blevet bedre end før.

Noter

1. I den socialdemokratiske selvforståelse var der typisk ikke tale om en sådan omprioritering og ny vægtning. Med ideologiske rødder tilbage til bl.a. Karl Kautskys deterministiske marxisme tolkede mellemkrigstidens socialdemokratier typisk de nationalstatslige projekter som nationale bidrag til en nærmest uundgåelig international kapitalismes udvikling mod socialisme. Set i denne optik ville kapitalismens udvikling bane vej for de førkapitalistiske klassers forsvinden til fordel for en kamp mellem stadigt større nationale arbejderklasser og borgerskaber. Den internationale klassekamp fik således et skub fremad på historiens vej af den nationale reformkamp.

2. Et nærmere studie af udviklingen i de enkelte socialdemokratiets udenrigspolitik viser hurtigt, at den her skitserede udvikling i retning af nationalstatslig konsensus uden fælles international orientering ofte møder modstand internt i partierne. Det gælder f.eks. de kræfter i det engelske Labour, der efter 1947 fortsat ønskede at fastholde Labour på mellemkrigstidens

udenrigspolitik, der var baseret på forståelse med Sovjetunionen og støtte til den nationale befrielsesbevægelser. Den opposition mod det danske socialdemokratis pro-amerikanske holdninger, der startede med bl.a. Anker Jørgensen kritik af USA's krig i Vietnam, og som udviklede sig over krav om større åbenhed over for bl.a. fredsbevægelserne frem til 80-ernes fodnotepolitik, skal også ses i dette lys.

3. Socialdemokratiets optagelse i dansk politisk kultur 1884-1916 dokumenteres grundigt i Claus Bryld: *Den demokratiske socialismes gennembrudsår*, Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens historie, 1992.

4. Jf. Donald Sassoon: *One Hundred Years of Socialism. The Western European Left in the Twentieth Century*, London/New York 1997, s. 324-25.

5. For en introduktion til teorierne om denne udvikling se Morten Ougaard: *Globalisering: Myter og realiteter*, *Arbejderhistorie* nr. 4, 1998, s. 7-25.

Abstract

Bent Gravesen: BG: A world to win but more than chains to loose, *Arbejderhistorie* 4/1999 s. 112-120.

The article analyses the reasons for the long absence of an independent foreign policy on the part of the European and Danish labour movements, not least with regards to the post-war years. The idea is that the foreign policy of the labour movement serves as special tool for providing free political scope for its national state reforms. The consensus-seeking Social Democratic post-war foreign policy was based both on its historic compromise in the class struggle, and on the international and national rules for foreign policy and welfare state politics during the era of the Cold War. The present articles raises the question how a new European agenda for the interaction between policy issues of international security and national reforms may help regenerate the debate about a common and independent socialist foreign policy within the post-war European labour movement.

Bent Gravesen

Historiker og medredaktør på *Arbejderhistorie*
Arbejdsmarkedskonsulent i SF, Christiansborg
Tlf. 33 37 44 95

E-mail sfbegr@ft.dk